

Briselē, 27.11.2013.
COM(2013) 821 final

2013/0407 (COD)

Priekšlikums

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA

par to, lai nostiprinātu nevainīguma prezumpcijas un tiesību piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētus aspektus kriminālprocesā

{SWD(2013) 478 final}

{SWD(2013) 479 final}

{SWD(2013) 500 final}

PASKAIDROJUMA RAKSTS

1. PRIEKŠLIKUMA KONTEKSTS

1.1. IEVADS

1. Šā priekšlikuma Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai mērķis ir visā Eiropas Savienībā stiprināt konkrētus aspektus aizdomās turētas vai apsūdzētas personas tiesībās tikt uzskatītai par nevainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta ar galīgo spriedumu, un stiprināt personas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā.
2. Ņemot vērā 82. panta 1. punktu Līgumā par Eiropas Savienības darbību ("LESD"), savstarpējai atzīšanai būtu jāklūst par stūrakmeni tiesu sadarbībā, t.i., tiesu nolēmumi, kas pieņemti vienā dalībvalstī, jebkurā citā dalībvalstī savstarpēji būtu jāuzskata par līdzvērtīgiem un tādējādi par izpildāmiem visā ES. Tiesu iestāžu sadarbība ir jābalsta uz savstarpēju uzticēšanos un uzticību starp dažādām tiesu sistēmām, kā arī uzskatu, ka aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesību neievērošana jebkurā instancē/posmā nodara nesamērīgu kaitējumu savstarpējai uzticībai un attiecīgi tiesu iestāžu sadarbībai.
3. Šajā sakarā Stokholmas programma¹ stingri pievērsās personu tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. Programmas 2.4. punktā Eiropadome aicināja Komisiju iesniegt priekšlikumus, pakāpeniski stiprinot aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesības, nosakot tiesību uz taisnīgu tiesu kopējus minimālos standartus.
4. Trīs pasākumi jau ir pieņemti: Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 20. oktobra Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā², Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā³ un Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 22. oktobra Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm⁴. Šīs iniciatīvas pasākumi attiecībā uz neaizsargātām aizdomās turētām vai apsūdzētām personām kriminālprocesā tiek iesniegti kā tiesību aktu kopums, tostarp direktīvu par pagaidu juridisko palīdzību aizdomās turētām vai apsūdzētām personām, kam atņemta brīvība, un par juridisko palīdzību Eiropas apcietināšanas ordera izpildes procesā.
5. Turklāt 2011. gada 14. jūnijā Komisija publicēja Zaļo grāmatu par ES tiesību aktu krimināltiesību jomā piemērošanu saistībā ar brīvības atņemšanu, lai apskatītu veidus, kā stiprināt savstarpējo uzticību un piemērot savstarpējās atzīšanas principu aizturēšanas jomā saskaņā ar ES kompetenci un tās ietvaros.
6. Komisijas programmas par procesuālajām tiesībām mērķis kopumā ir nodrošināt, ka Eiropas Savienībā tiek ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu. Nevainīguma prezumpcija un ar to saistītās tiesības palīdz nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu. Dažādas aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesības kriminālprocesā, kuras pēdējo gadu

¹ OV C 115, 4.5.2010., 1. lpp.

² OV L 280, 26.10.2010., 1. lpp.

³ OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.

⁴ OV L 294, 6.11.2013., 1. lpp.

laikā noteiktas ar iepriekš minētajām direktīvām, piemēram, tiesības uz mutisku un rakstisku tulkojumu, tiesības uz informāciju un tiesības uz piekļuvi advokātam, nav tikai mērķi paši par sevi. Tām ir plašāks uzdevums – tās drīzāk ir rīks, lai īstenotu tiesības uz taisnīgu tiesu. Nevainīguma prezumpcija un ar to saistītās tiesības palīdz to sasniegt. Ja dalībvalstīs nepārtraukti tiks pārkāpta nevainīguma prezumpcija, procesuālo tiesību programmas mērķus nebūs iespējams sasniegt pilnībā.

7. Šā iemesla dēļ Stokholmas programmā Eiropadome skaidri aicināja Komisiju risināt jautājumu saistībā ar nevainīguma prezumpciju.
8. Komisija rūpīgi izpētīja šo jautājumu savā ietekmes novērtējumā un secināja, ka, lai nostiprinātu šīs pamattiesības, ir nepieciešami pasākumi attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas konkrētiem aspektiem. Kriminālprocesuālo tiesību jomā jau pieņemto pasākumu visaptverošie mērķi, tostarp to galvenajā instrumentā – direktīvā par tiesībām uz advokāta palīdzību –, joprojām nosaka, ka visās ES dalībvalstīs ir jāgarantē noteikts minimāls aizsardzības līmenis nevainīguma prezumpcijas principa ievērošanai.
9. Šā priekšlikuma pamatā ir LESD 82. panta 2. punkts. Minētais pants paredz, ka "[t]iktāl, cik tas ir nepieciešams, lai veicinātu tiesas spriedumu un lēmumu savstarpēju atzīšanu, kā arī policijas un tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, kam ir pārrobežu aspekts, Eiropas Parlaments un Padome, pieņemot direktīvas saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru, var noteikt minimālos noteikumus. Šādos noteikumos ņem vērā dalībvalstu tiesību tradīciju un tiesību sistēmu atšķirības.

Šie noteikumi attiecas uz:

a) pierādījumu savstarpēju pieņemamību dalībvalstu starpā,

b) personas tiesībām kriminālprocesā,

c) nozieguma upuru tiesībām,

d) [..]."

10. Šis priekšlikums veicinās arī to, ka tiks nostiprinātas tiesiskās garantijas to personu aizsardzībai, kuras iesaistītas Eiropas Prokuratūras veiktā tiesvedībā. Nesen iesniegtajā priekšlikumā Padomes regulai⁵ tiek precizēts, ka aizdomās turētai personai ir visas tiesības, kas piešķirtas ar ES tiesību aktiem, kā arī citas tiesības, kas tieši izriet no Eiropas Savienības Pamattiesību hartas ("Harta"), ko piemēro saskaņā ar valsts tiesību aktiem, un tajā ir skaidra atsauce uz personas tiesībām tikt uzskatītai par nevainīgu. Šajā priekšlikumā ieviešot stingrākus standartus attiecībā uz nevainīguma prezumpciju, tiek pastiprinātas arī procesuālās garantijas, ko piemēro Eiropas Prokuratūra.
11. Līguma par Eiropas Savienību (LES) 6. panta 3. punkts paredz, ka pamattiesības, kas garantētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā ("ECTK") un kas izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir ES tiesību vispārīgo principu pamats. LES 6. panta 1. punkts paredz, ka Eiropas Savienība atzīst tiesības, brīvības un principus, kas izklāstīti Hartā, kurai ir tāds pats juridiskais spēks kā LESD un LES. Harta attiecas uz ES iestādēm un dalībvalstīm, kad tās īsteno ES tiesības, piemēram, tādās jomās kā tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās Eiropas Savienībā.

⁵ Priekšlikumu Padomes Regulai par Eiropas Prokuratūras izveidi COM(2013) 534 *final*, 17.7.2013.

12. Pamattiesību hartas 47. pantā ir noteiktas tiesības uz taisnīgu tiesu. 48. pantā ir garantētas tiesības uz aizstāvību, un šim pantam ir tāda pati nozīme un darbības joma kā ECTK 6. panta 2. punktam un tajā garantētajām tiesībām⁶. ECTK 6. panta 2. punktā noteikts, ka ikviens, kas tiek apsūdzēts noziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 11. panta 1. punktā ir saglabāts šis princips, izmantojot tādu pašu formulējumu. Ļoti līdzīgi noteikumi ir ietverti Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (*ICCPR*)⁷ 14. panta 2. punktā.
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) ir skaidrojusi ECTK 6. panta darbības jomu. Tiesa ir vairākkārt norādījusi, ka tas attiecas arī uz kriminālprocesa pirmstiesas stadiju⁸ un ka aizdomās turētai vai apsūdzētai personai tiesības saskaņā ar ECTK 6. pantu ir, sākot ar pirmo nopratināšanu policijā⁹. Tiesa ir lēmusi, ka šīm tiesībām ir jāattiecas arī uz lieciniekiem, ja tie patiesībā tiek turēti aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, jo formālajam personas statusam kriminālprocesā šajā gadījumā nav nozīmes¹⁰.
14. Nevainīguma prezumpcijas princips ir attīstīts vairāku gadu laikā. ECT ir norādījusi, ka ECTK 6. panta 2. punkts ir vērsts uz trim pamatprasībām¹¹: tiesībām uz to, ka publiskās iestādes publiski nesauc personu par vainīgu, pirms nav pasludināts galīgais spriedums¹², apstākli, ka pierādīšanas pienākums gulstas uz apsūdzību un jebkuras pamatotas šaubas par personas vainu tulkojamas par labu apsūdzētajam, un ka apsūdzētajai personai ir tiesības tikt informētai par izvirzīto apsūdzību. Tāpat ECT atzīst, ka pastāv skaidra saikne starp nevainīguma prezumpciju un pārējām tiesībām uz taisnīgu tiesu – ja kādas no šīm tiesībām tiek pārkāptas, tas neizbēgami skar arī nevainīguma prezumpciju: tiesības neliecināt pret sevi, tiesības nesadarboties un tiesības klusēt¹³ un tiesības uz brīvību (ka personai netiek piemērots pirmstiesas apcietinājums)¹⁴.
15. Tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā ir būtiskas tiesības uz aizstāvību. Apsūdzētās personas tiesības personiski piedalīties lietas izskatīšanā tiesā ir daļa no tiesībām uz taisnīgu tiesu, kas paredzētas ECTK 6. pantā, kā to interpretējusi ECT¹⁵. Tādēļ šo tiesību stiprināšana palīdzēs stiprināt tiesības uz taisnīgu tiesu.
16. Uz personas tiesībām tikt informētai par apsūdzību attiecas Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā, un tāpēc šajā direktīvā tās nav ietvertas.

⁶ OV C 303, 14.12.2007., 30. lpp. Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu.

⁷ 999 U.N.T.S. 171. *ICCPR* ir starptautiska konvencija par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kas atvērta parakstīšanai ar ANO Ģenerālās Asamblejas 1966. gada 16. decembra rezolūciju un kuru ir ratificējušas visas ES dalībvalstis, un tādējādi tā ir tām saistoša starptautiskajās tiesībās.

⁸ Lieta *Salduz* pret Turciju (2008. gada 27. novembra spriedums, pieteikums Nr. 36391/02, 50. punkts).

⁹ Turpat, 52. punkts.

¹⁰ Lieta *Brusco* pret Franciju (2010. gada 14. oktobra spriedums, pieteikums Nr. 1466/07, 47. punkts).

¹¹ Lieta *Barberà, Messegué un Jabardo* pret Spāniju (1988. gada 6. decembra spriedums, pieteikumi Nr. 10588/83, 10589/83 un 10590/83). Skatīt arī Lietu *Alenet de Ribemont* pret Franciju (1995. gada 10. februāra spriedums, pieteikums Nr. 15175/89).

¹² Lieta *Minelli* pret Šveici (1983. gada 25. marta spriedums, pieteikums Nr. 8660/79).

¹³ Lieta *Funke* pret Franciju (1993. gada 25. februāra spriedums, pieteikums Nr. 10828/84), Lieta *Murray* pret Apvienoto Karalisti (1996. gada 8. februāra spriedums, pieteikums Nr. 18731), Lieta *Saunders* pret Apvienoto Karalisti (1996. gada 17. decembra spriedums, pieteikums Nr. 19187/91).

¹⁴ Izņemot gadījumus, kad sabiedrības intereses attaisno atkāpšanos no principa par tiesībām uz brīvību — skatīt Lietu *Kudla* pret Poliju (2010. gada 26. oktobra spriedums, pieteikums Nr. 30210/96).

¹⁵ Lieta *Colozza* pret Itāliju (1985. gada 12. februāra spriedums, pieteikums Nr. 9024/80).

Pirmstiesas apcietinājums ir atsevišķu iniciatīvu¹⁶ priekšmets, un tāpēc tas nav ietverts šajā direktīvā. Visi pārējie iepriekš minētie nevainīguma prezumpcijas principa vai ar to saistīti aspekti ir apskatīti šajā priekšlikumā.

17. Šajā direktīvā ir noteiktas minimālās prasības ES līmenī, kas reglamentē konkrētus aspektus aizdomās turētas vai apsūdzētas personas tiesībās tikt uzskatītai par nevainīgu saskaņā ar Stokholmas programmu un ECT judikatūru. Tādējādi tā veicina Hartas un jo īpaši tās 6., 47. un 48. panta piemērošanu, pamatojoties uz ECTK 6. pantu, kā to interpretējusi ECT.

1.2. Apspriešanās ar ieinteresētajām personām un ietekmes novērtējums

18. Apspriešanās ar ieinteresētajām personām notika vairākas reizes.
19. Komisija 2006. gadā publicēja Zaļo grāmatu¹⁷ par nevainīguma prezumpciju. Tajā laikā 11 dalībvalstis sniedza atbildes apspriešanās, un neatkarīgi eksperti un speciālisti izmantoja izdevību norādīt uz nevainīguma prezumpcijas principa devalvāciju un uzsvērt, jo īpaši attiecībā uz izmeklēšanu pret ārvalstniekiem vai nerezidentiem, ka valstu sistēmās aizvien plašāk tiek pieļauts "vainojamības prezumpcijas" princips.
20. Tāpat Komisija ir sazinājusies ar galvenajām ieinteresētajām personām un organizējusi auglīgas apspriedes par citām iniciatīvām, kas saistītas ar šo tiesību aktu kopumu.
21. Ekspertu grupas ES kriminālpolitikas jautājumos sanāksmē 2013. gada 23. janvārī Komisija apkopoja akadēmisko aprindu, praktizējošo juristu, tiesnešu, advokātu un prokuroru viedokļus par šo tematu.
22. Turklāt 2013. gada 19. februārī notika konkrēti nevainīguma prezumpcijai veltīta dalībvalstu un Horvātijas Tieslietu ministriju pārstāvju sanāksme.
23. Saskaņā ar pētījumu, kas veikts, sagatavojot šim priekšlikumam pievienoto ietekmes novērtējumu, 2013. gada 27. februārī tika sākta aptauja tiešsaistē, un pēc tam tā tika publicēta Tieslietu ģenerāldirektorāta un Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkla tīmekļa vietnē. Visas galvenās ieinteresētās personas pa e-pastu tika informētas par šo aptauju, un tika saņemtas vairāk nekā 100 atbildes. Aptaujā uzmanība bija pievērsta ne tikai juridiskajai situācijai attiecībā uz personas tiesību tikt uzskatītai par nevainīgu aizsardzību dalībvalstīs, bet galvenokārt uz to īstenošanu praksē. Šīs aptaujas secinājumi tika iekļauti šim priekšlikumam pievienotajā ietekmes novērtējuma III pielikumā. Ietekmes novērtējums pieejams šeit: [<http://ec.europa.eu/governance>]. Tajā redzams, ka dalībvalstu tiesību aktos noteikto garantiju līmenis kopumā ir pieņemams, un šķiet, ka šajā jomā nepastāv nekādas sistēmiskas problēmas. Tomēr joprojām ir aspekti, kuros būtu jāuzlabo tiesiskās garantijas. Turklāt visā ES nevainīguma prezumpcijas pārkāpumi joprojām notiek pārāk bieži.

¹⁶ COM(2011) 327, galīgā redakcija, 14.6.2011. Zaļās grāmatas tēmas bija pirmstiesas apcietinājums un ar brīvības atņemšanu saistītu un nesaistītu lēmumu savstarpēja atzīšana. Komisija saņēma 81 atbildi no dalībvalstīm, pilsoniskās sabiedrības un NVO. Atbilžu kopsavilkums tika publicēts Komisijas tīmekļa vietnē. http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/110614_en.htm. Skatīt arī Padomes 2009. gada 23. oktobra Pamatlēmumu 2009/829/TI, ar ko savstarpējas atzīšanas principu piemēro lēmumiem par uzraudzības pasākumiem kā alternatīvu pirmstiesas apcietinājumam (OV L 294, 11.11.2009., 20. lpp.).

¹⁷ COM(2006) 174, galīgā redakcija, 26.4.2006.

2. PRIEKŠLIKUMA JURIDISKIE ASPEKTI

2.1. ĪPAŠI NOTEIKUMI

1. pants. Priekšmets

24. Direktīvas mērķis ir paredzēt minimālos noteikumus, kas attiecas uz konkrētiem aspektiem aizdomās turētas vai apsūdzētas personas tiesībās tikt uzskatītai par nevainīgu, kamēr tās vaina nav atzīta ar galīgu spriedumu. Šī direktīva attiecas uz šādām tiesībām: tiesības uz to, ka publiskās iestādes nesauc personu par vainīgu, pirms nav pasludināts galīgais spriedums, apstākli, ka pierādīšanas pienākums gulstas uz apsūdzēto un jebkuras pamatotas šaubas par personas vainu tulkojamas par labu apsūdzētajai personai, tiesības neliecināt pret sevi, tiesības nesadarboties un tiesības klusēt. Šī direktīva attiecas arī uz tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.

2. pants. Darbības joma

25. Direktīva attiecas uz kriminālprocesā aizdomās turētām vai apsūdzētām personām no kriminālprocesa uzsākšanas brīža, respektīvi, pat pirms brīža, kad kompetentās iestādes informē aizdomās turēto personu par to, ka viņa tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. To piemēro līdz šāda procesa pabeigšanai, t. i., līdz galīgā sprieduma pasludināšanai.

26. Kā atzīts Tiesas judikatūrā par tiesībām neliecināt pret sevi, personas tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu ietver dažādas vajadzības un aizsardzības pakāpes fiziskām un juridiskām personām¹⁸. Šajā direktīvā ir ņemtas vērā šīs atšķirības, un tādēļ tā attiecas tikai uz fiziskām personām.

27. Tomēr juridiskas personas tiesību tikt uzskatītai par nevainīgu aizsardzība ir nodrošināta ar spēkā esošajām garantijām valsts un Savienības tiesību aktos, kā tos interpretējušas valstu tiesas un Tiesa, kā arī saskaņā ar ECTK, kā to interpretējusi ECT.

28. Tādējādi tiek saglabāta un ievērota pakāpeniskā pieeja Savienības tiesību aktu intervencei, jo īpaši attiecībā uz personu tiesībām kriminālprocesā. Turpmākās iniciatīvas šajā jomā tiks apsvērtas, ņemot vērā valstu tiesību aktu un judikatūras attīstību.

3. pants. Nevainīguma prezumpcija

29. Šajā pantā noteiktas tiesības uz nevainīguma prezumpciju.

4. pants. Publiskas norādes par vainu pirms notiesājoša spriedumu

30. ECT ir noteikusi, ka viens no nevainīguma prezumpcijas principa galvenajiem aspektiem ir tas, ka tiesa vai valsts amatpersona nedrīkst publiski izturēties pret aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tā, it kā viņa būtu vainīga nodarījuma izdarīšanā, ja persona nav tiesāta un atzīta par vainīgu ar galīgu spriedumu¹⁹. Ņemot vērā ECT judikatūru, šo principu arī turpmāk vajadzētu piemērot visām publiskajām iestādēm²⁰. Abos gadījumos var tikt veicināts sabiedrības viedoklis, ka persona ir vainīga, un tikt ietekmēta tiesas iestādes veiktā faktu izvērtēšana.

¹⁸ Skatīt, *inter alia*, Lietu C-301/04 P Komisija pret SGL Carbon [2006] ECR I-5915; Lietu T-112/98 Mannesmannröhren-Werke pret Komisiju [2001] ECR II-732.

¹⁹ Skatīt Lietu Minelli pret Šveici.

²⁰ Skatīt Lietu Allenet de Ribemont pret Franciju.

31. Šis princips būtu jāiekļauj, neierobežojot iespēju saskaņā ar valsts tiesību aktiem publicēt lēmumus, ar kuriem piemēro sankcijas saskaņā ar administratīvo procesu.

5. pants. Pierādīšanas pienākums un nepieciešamo pierādījumu standarts

32. Nevainīguma prezumpcija nozīmē, ka pierādīšanas pienākums gulstas uz apsūdzību, un jebkuras šaubas par personas vainu tulkojamas par labu aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai (*in dubio pro reo*). Kā priekšnoteikums tiek pieņemts, ka tiesas sprieduma pamatā ir jābūt tiesai iesniegtiem pierādījumiem, nevis apgalvojumiem vai pieņēmumiem. Tas neskar tiesu iestāžu neatkarību, izvērtējot aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vainu. Turklāt ECT ir atzinusi, ka dažos konkrētos gadījumos pierādīšanas pienākumu var pārlīkt uz aizstāvību. Šis pants atspoguļo ECT principu²¹, kas tiek uzskatīts par pareizu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm (nepieciešamība saukt pie atbildības) un tiesībām uz aizstāvību. Šī direktīva neskar aizstāvības iespējas sniegt pierādījumus saskaņā ar piemērojamajiem valsts noteikumiem.

6. un 7. pants. Tiesības neliecināt pret sevi, tiesības nesadarboties, tiesības klusēt

33. Šajos divos pantos ir noteiktas tiesības neliecināt pret sevi, tiesības nesadarboties un tiesības klusēt. Tiesības, kas paredz, ka personu nevar piespiest liecināt pret sevi un atzīt vainu, tiesības nesadarboties un tiesības klusēt ir vispārēji atzīti starptautiski standarti, kas saskaņā ar ECTK 6. pantu²² ir taisnīgas tiesas jēdziena pamatā. To uzdevums ir, *inter alia*, aizsargāt apsūdzēto personu, neļaujot iestādēm izdarīt neatbilstīgu spiedienu, tādējādi palielinot iespējas izvairīties no tiesas kļūdām un izpildīt ECTK 6. panta mērķus. Uz aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām izdarītā "spiediena pakāpe", lai piespiestu tās sniegt informāciju par apsūdzību, kas celta pret tām, pat drošības apsvērumu un sabiedriskās kārtības dēļ nedrīkst iznīcināt viņu tiesību atteikties liecināt pret sevi un tiesību klusēt būtību²³. Jebkurā gadījumā būtu jāievēro ECTK 3. pants par spīdzināšanas aizliegumu, kā to interpretējusi ECT.
34. Tiesības neliecināt pret sevi galvenokārt ir saistītas ar aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vēlmes klusēt ievērošanu, un jo īpaši paredz, ka krimināllietā apsūdzības uzdevums ir vākt pierādījumus par aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vainu konkrētajā lietā, nemēģinot iegūt pierādījumus ar spaidu vai piespiedu metodēm pret aizdomās turētās vai apsūdzētās personas gribu. Turklāt tiesību darbības joma neattiecas tikai uz gadījumiem, kad uz apsūdzēto personu ir izdarīts tiešs spiediens vai kad apsūdzētās personas griba kaut kādā veidā ir tieši ignorēta²⁴. Saskaņā ar ECT šajā izpratnē attiecīgās tiesības ir cieši saistītas ar nevainīguma prezumpciju, kas ietverta ECTK 6. panta 2. punktā.
35. Aizdomās turētās vai apsūdzētās personas nekavējoties būtu jāinformē par viņu tiesībām klusēt saskaņā ar Direktīvu 2012/13/ES. Šādai informācijai būtu jāattiecas arī uz tiesību klusēt saturu un sekām, kādas iestājas, atsakoties no šīm tiesībām vai tās izmantojot.

²¹ Skatīt, *inter alia*, ECT Lietas *Salabiaku* pret Franciju (1988. gada 7. oktobra spriedums, pieteikums Nr. 10519/83), *Barberà, Messegué* un *Jabardo* pret Spāniju, *Telfner* pret Austriju (2001. gada 20. marta spriedums, pieteikums Nr. 33501/96).

²² Skatīt, *inter alia*, ECT Lietas *Funke* pret Franciju, *Murray* pret Apvienoto Karalisti, *Saunders* pret Apvienoto Karalisti, *Heaney un McGuinness* pret Īriju (2000. gada 21. decembra spriedums, pieteikums Nr. 34720/97), *Jalloh* pret Vāciju (2006. gada 11. jūlija spriedums, pieteikums Nr. 54810/00).

²³ Skatīt Lietu *Heaney un McGuinness* pret Īriju, 55. un 58. punkts.

²⁴ Skatīt Lietu *Allan* pret Apvienoto Karalisti (1992. gada 5. novembra spriedums, pieteikums Nr. 48539/99, 50. punkts).

36. Būtu jāsvīturo visi secinājumi, kas izdarīti, pamatojoties uz faktu, ka aizdomās turētā vai apsūdzētā persona izmanto šīs tiesības. Neievērojot iepriekš minēto, šīs tiesības būtu vienkārši iluzoriskas, ja aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām būtu jābaidās, ka viņu nesadarbošanās vai klusēšanas fakts tiks vērst pret viņām vēlāk kriminālprocesā. Tas ir vienīgais veids, kā nodrošināt, ka aizdomās turētās vai apsūdzētās personas var efektīvi īstenot šīs tiesības, nebaidoties, ka to izmantošanas fakts vēlāk varētu tikt vērst pret viņām. Tādēļ direktīva paredz arī konkrētus un nekavējoties piemērojamus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas aizliedz izmantot pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot šīs tiesības, izņemot tos ļoti retos gadījumus, kad šādu pierādījumu izmantošana neizskars procesa vispārējo taisnīgumu²⁵.
37. Tam, ka par šo tiesību izmantošanu nedrīkstētu izdarīt nekādus secinājumus un ka šo tiesību izmantošanas faktu nedrīkstētu vērst pret aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām kriminālprocesa vēlākā stadijā, nevajadzētu liegt dalībvalstīm apsvērt sadarbības iespējas, lemjot par konkrētām piemērojamajām sankcijām.

8. un 9. pants. Tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā

38. Ja persona nepiedalās klātienē lietas izskatīšanā tiesā, ir apdraudētas viņas tiesības uz aizstāvību. Šādā situācijā atbildētājam nav nedz iespēju sniegt tiesai savus pretargumentus, nedz iespēju attiecīgi sniegt pierādījumus. Tādēļ viņu varētu atzīt par vainīgu, un viņam nebūtu iespēju atspēkot šādas notiesāšanas pamatojumu.
39. Personas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā vai iespēja atteikties no šīm tiesībām pēc tam, kad persona ir tikusi informēta par šādām tiesībām, ir absolūti nepieciešamas, lai īstenotu tiesības uz aizstāvību.
40. Direktīvas 8. pantā noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka tiesības piedalīties [lietas izskatīšanā tiesā] attiecas uz jebkuru tiesu/tiesas sēdi, kuras mērķis ir izvērtēt jautājumu par apsūdzētās personas vainu (gan notiesājoša, gan attaisnojoša nolēmuma gadījumā). Aizdomās turētās vai apsūdzētās personas dalība šajā kriminālprocesa stadijā ir īpaši nozīmīga, ņemot vērā sekas, kas varētu rasties konkrētajā procesa posmā.
41. Direktīvas 8. pantā ir paredzētas apsūdzētās personas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā, kuras noteikusi ECT, un ir noteikti daži izņēmumi attiecībā uz šīm tiesībām saskaņā ar Hartu, ECTK un ES tiesību aktiem²⁶. Ja ir ievēroti 8. panta nosacījumi, nekas nekavē dalībvalstis izmantot "vienkāršotās procedūras" plašāk izplatīto maznozīmīgo nodarījumu gadījumā. Direktīvas 9. pants kā tiesiskās aizsardzības līdzekli (kā to noteikusi ECT) gadījumos, kad nav tikušas ievērotas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā, nosaka pienākumu nodrošināt lietas atkārtotu izskatīšanu²⁷.

10. pants Tiesiskās aizsardzības līdzekļi

42. ECT ir konsekventi uzsvērusi, ka vispiemērotākais veids, lai vērstos pret ECTK 6. panta 2. punktā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, būtu nodrošināt aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai, ciktāl iespējams, tādu stāvokli, kādā viņa būtu atradusies, ja viņas tiesības nebūtu ignorētas²⁸.

²⁵ Skatīt Lietu *Allan* pret Apvienoto Karalisti, 42. punkts.

²⁶ Skatīt Padomes 2009. gada 26. novembra Pamatlēmumu 2009/299/TI (OV L 81, 27.3.2009., 24. lpp.).

²⁷ Lieta *Colozza* pret Itāliju.

²⁸ Skatīt Lietas *Teteriny* pret Krieviju (2005. gada 30. jūnija spriedums, pieteikuma Nr. 11931/03, 56. punkts), *Jeličić* pret Bosniju un Hercegovinu (2006. gada 31. oktobra spriedums, pieteikums Nr. 41183/02, 53. punkts) un *Mehmet*

11. pants. Datu vākšana

43. Lai uzraudzītu un novērtētu šīs direktīvas efektivitāti un lietderību, ir nepieciešams, lai dalībvalstis vāktu datus attiecībā uz šajā direktīvā noteikto tiesību īstenošanu. Attiecīgie dati ir dati, kas reģistrēti tiesu iestādēs un tiesībsardzības iestādēs par gadījumiem, kuros piemēroti tiesiskās aizsardzības līdzekļi, ja ir pārkāpta nevainīguma prezumpcija un tiesības piedalīties lietas izskatīšanā tiesā.

12. pants. Noteikumu stingrības nemazināšanas klauzula

44. Šā panta mērķis ir nodrošināt, lai, nosakot vienotus minimālos standartus saskaņā ar šo direktīvu, dažās dalībvalstīs standarti netiktu pazemināti un lai tiktu saglabāti Hartā un ECK paredzētie standarti. Tā kā šī direktīva nosaka minimālos noteikumus saskaņā ar LESD 82. pantu, dalībvalstis saglabā brīvību noteikt augstākus standartus par šajā direktīvā ietvertajiem.

13. pants. Transponēšana

45. Šajā pantā noteikts, ka dalībvalstīm direktīva jāīsteno līdz 201x. gada xx.xx un līdz tai pašai dienai jānosūta Komisijai to noteikumu teksts, ar kuriem šo direktīvu transponē valsts tiesību aktos. Ņemot vērā īstenojamo transponēšanas pasākumu vienkāršību, Komisija neprasa paskaidrojuma dokumentus, lai veiktu savu uzdevumu pārraudzīt direktīvas transponēšanu. Atsevišķajiem paziņojamajiem transponēšanas pasākumiem vajadzētu būt pietiekami pašizskaidrojošiem.

14. pants. Stāšanās spēkā

46. Šajā pantā paredzēts, ka direktīva stāsies spēkā divdesmitajā dienā pēc tās publicēšanas *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī*.

2.2. SUBSIDIARITĀTES PRINCIPS

47. Dalībvalstu tiesību aktos attiecībā uz personas tiesībām tikt uzskatītai par nevainīgu un visiem to aspektiem pastāv ievērojamas atšķirības. ECT judikatūra rāda, ka nepārtraukti ir notikuši nevainīguma prezumpcijas un ar to saistīto tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumi. Tas noved pie tā, ka zūd savstarpējā uzticēšanās starp tiesu iestādēm dažādās ES dalībvalstīs. Tā rezultātā tiesu iestādes nevēlas sadarboties. Šim priekšlikums pievienotajā ietekmes novērtējumā parādīts, ka ECT viena pati nespēj nodrošināt nevainīguma prezumpcijas pilnīgu aizsardzību: pēdējā laikā ECT nav skatījusi nevainīguma prezumpcijas konkrētus aspektus vai nav skatījusi tos pietiekami plaši, un pārsūdzības kārtība ECT tiek izmantota tikai *ex post* pēc tam, kad ir izmantoti visi iekšējie tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Šī direktīva papildinās ECT noteiktās garantijas un nodrošinās, ka nevainīguma prezumpcija tiek aizsargāta no kriminālprocesa paša sākuma, tostarp nodrošinot iespēju izmantot ES tiesiskās aizsardzības mehānismus.
48. Tā kā priekšlikuma mērķis ir veicināt savstarpēju uzticēšanos, to nevar pienācīgi sasniegt dalībvalstu līmenī; tai jābūt rīcībai Eiropas Savienības līmenī, kura noteiks kopējus minimālos standartus piemērošanai visā Eiropas Savienībā. To apliecināja Stokholmas programma, kurā Eiropadome aicināja Komisiju risināt jautājumu par nevainīguma prezumpciju. Ar šo priekšlikumu tiks tuvinātas dalībvalstu procesuālās tiesības, kas attiecas uz personas tiesību tikt uzskatītai par nevainīgu un tiesību piedalīties lietas izskatīšanā tiesā konkrētiem aspektiem kriminālprocesā,

and Suna Yiğit pret Turciju (2007. gada 17. jūlija spriedums, pieteikuma Nr. 52658/99, 47. punkts), *Salduz* pret Turciju, 72. punkts.

priekšlikuma mērķis ir veicināt savstarpēju uzticēšanos. Tāpēc priekšlikums atbilst subsidiaritātes principam.

2.3. PROPORCIONALITĀTES PRINCIPS

49. Priekšlikums atbilst proporcionalitātes principam, jo tajā ir paredzēts vienīgi tas, kas nepieciešams noteiktā mērķa sasniegšanai Eiropas līmenī, un šim nolūkam vajadzīgie pasākumi. Priekšlikums attiecas tikai uz konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem, kas ir tieši saistīti ar savstarpējās atzīšanas instrumentu darbību un policijas un tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās. Turklāt tas attiecas tikai uz fiziskām personām. Tas saskan ar pakāpenisko pieeju ES intervencei procesuālo tiesību jomā krimināllietās un nepieciešamību īstenot samērīgus pasākumus.

3. IETEKME UZ BUDŽETU

50. Šis priekšlikums neietekmē ES budžetu.

Priekšlikums

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA

par to, lai nostiprinātu nevainīguma prezumpcijas un tiesību piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētus aspektus kriminālprocesā

EIROPAS PARLAMENTS UN EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 82. panta 2. punkta b) apakšpunktu,

ņemot vērā Eiropas Komisijas priekšlikumu,

pēc leģislatīvā akta projekta nosūtīšanas valstu parlamentiem,

ņemot vērā Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumu²⁹,

ņemot vērā Reģionu komitejas atzinumu³⁰,

saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru,

tā kā:

- (1) Šīs direktīvas mērķis ir veicināt tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā, nosakot minimālos noteikumus attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas un tiesību piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētiem aspektiem.
- (2) Nosakot minimālos noteikumus aizdomās turēto un apsūdzēto personu procesuālo tiesību aizsardzībai, šai direktīvai vajadzētu stiprināt dalībvalstu uzticību citu dalībvalstu krimināltiesību sistēmām un tādējādi palīdzēt veicināt nolēmumu savstarpēju atzīšanu krimināllietās. Šādi kopēji minimālie noteikumi arī novērstu pilsoņu brīvas pārvietošanās dalībvalstu teritorijā šķēršļus.
- (3) Stokholmas programma³¹ stingri pievērsās personu tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. Tās 2.4. punktā Eiropadome aicināja Komisiju iesniegt priekšlikumus, nosakot pakāpenisku pieeju aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesību stiprināšanai. ES darba kārtība procesuālo tiesību jomā ir izstrādāta, lai tā darbotos kā vienots veselums – tikai tad, ja visas tās sastāvdaļas tiks īstenotas, būs pilnībā jūtams tās devums.
- (4) Stokholmas programmā Eiropadome aicināja Komisiju turpināt pētīt aizdomās turēto un apsūdzēto personu minimālo procesuālo tiesību aspektus un novērtēt, vai nolūkā veicināt labāku sadarbību minētajā jomā vajadzētu pievērsties citiem jautājumiem, piemēram, nevainīguma prezumpcijai.

²⁹ OV C [...], [...], [...]. lpp.

³⁰ OV C [...], [...], [...]. lpp.

³¹ OV C 115, 4.5.2010., 1. lpp.

- (5) Trīs pasākumi jau ir pieņemti: Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES³², Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES³³, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES³⁴.
- (6) Šī direktīva būtu jāpieņem tikai kriminālprocesiem. Šī direktīva neattiecas uz administratīvo procesu, kura rezultātā tiek piemērotas sankcijas, piemēram, konkurences, tirdzniecības, nodokļu, finanšu pakalpojumu jomā, un uz citām izmeklēšanām, ko veic administratīvās iestādes saistībā ar minēto procesu, kā arī uz civilprocesu.
- (7) Lai nodrošinātu tiesības uz taisnīgu tiesu, šai direktīvai vajadzētu atvieglot procesu, kā praktiski piemēro personas tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu un visus to aspektus, kā arī tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.
- (8) Šai direktīvai būtu jāattiecas uz fiziskām personām, kuras tiek turētas aizdomās vai apsūdzētas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. To vajadzētu piemērot jebkurā procesa stadijā – pat pirms brīža, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ar oficiālu paziņojumu vai savādāk informē minētās personas par to, ka viņas tiek turētas aizdomās vai apsūdzētas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, līdz attiecīgā procesa pabeigšanai.
- (9) Ar šo direktīvu atzīst, ka fizisko personu un juridisko personu tiesību tikt uzskatītām par nevainīgām konkrētu aspektu dažādās vajadzības un aizsardzības līmeņi ir atšķirīgi. Šāda aizsardzība attiecībā uz fiziskām personām ir atspoguļota Eiropas Cilvēktiesību tiesas plašajā judikatūrā. Tomēr Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka tiesības, kas izriet no nevainīguma prezumpcijas, uz juridiskām personām neattiecas tādā pašā veidā kā uz fiziskām personām.
- (10) Ņemot vērā valsts tiesību aktu un judikatūras pašreizējo attīstības pakāpi valstu līmenī un Tiesas līmenī, ir pārāgri Savienības līmenī pieņemt tiesību aktus par juridisko personu tiesībām tikt uzskatītām par nevainīgām.
- (11) Juridisko personu tiesību tikt uzskatītām par nevainīgām aizsardzība būtu jānodrošina, izmantojot spēkā esošās tiesiskās garantijas un judikatūru, kuras turpmākajai attīstībai būtu jānosaka, vai nepieciešams apsvērt darbību Savienības līmenī.
- (12) "Tiesībaizsardzības vai tiesu iestādes" šajā direktīvā ir publiskas iestādes, kas saskaņā ar valsts tiesību aktiem īsteno pilnvaras kriminālprocesā.
- (13) Nevainīguma prezumpcija ir pārkāpta tad, ja apsūdzētās personas vaina iepriekš nav pierādīta saskaņā ar likumu, bet tiesas nolēmumā vai tiesas iestādes vai citas publiskas iestādes publiskā paziņojumā aizdomās turētā vai apsūdzētā persona tiek minēta tā, it kā tā būtu notiesāta.
- (14) Pierādīšanas pienākums gulstas uz apsūdzību un visas šaubas ir tulkojamas par labu apsūdzētajai personai. Tādējādi nevainīguma prezumpcija būs pārkāpta gadījumā, ja pierādīšanas pienākums tiks pārliekts no apsūdzības uz aizstāvību, neskarot tiesas

³² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā (OV L 280, 26.10.2010., 1. lpp.).

³³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.).

³⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV L 294, 6.11.2013., 1. lpp.).

iespējamās *ex officio* faktu noskaidrošanas pilnvaras un neskarot tiesu iestāžu neatkarību, izvērtējot aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vainu.

- (15) Tomēr dažos gadījumos pierādīšanas pienākuma pārlikšanai no apsūdzības uz aizstāvību nevajadzētu būt nesaderīgai ar nevainīguma prezumpciju, ja tiek nodrošinātas konkrētas garantijas: būtu jānodrošina, ka pieņēmumi attiecībā uz faktiem vai tiesību aktiem tiek saprātīgi ierobežoti, ņemot vērā problēmas smagumu, un ka tie [pieņēmumi] ir atspēkojami – piemēram, ar jauniem pierādījumiem par [vainu] mīkstinošiem apstākļiem vai par *force majeure* gadījumu.
- (16) Tiesības neliecināt pret sevi un nesadarboties ir nevainīguma prezumpcijas būtisks aspekts. Lūdzot aizdomās turēto vai apsūdzēto personu izteikties vai atbildēt uz jautājumiem, viņu nedrīkstētu piespiest sniegt pierādījumus vai dokumentus vai informāciju, kas varētu novest pie tā, ka persona liecina pret sevi.
- (17) Spiedienam, ko izdara nolūkā panākt, lai aizdomās turētā vai apsūdzētā persona sniegtu informāciju, vajadzētu būt ierobežotam. Lai noteiktu, vai, izdarot spiedienu, ir pārkāptas minētās tiesības, ņemot vērā visus lietas apstākļus, būtu jāvērtē šādi apsvērumi: pierādījumu iegūšanas nolūkā izdarītā spiediena veids un pakāpe, sabiedrības interešu nozīmīgums attiecīgā nodarījuma izmeklēšanā un sodīšanā par to, jebkādu būtisku procesuālo garantiju esamība un šādi iegūtu materiālu izmantošanas pakāpe. Tomēr uz aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām izdarītā "spiediena pakāpe" nolūkā piespiest tās sniegt informāciju par apsūdzību, kas celta pret tām, pat drošības apsvērumu un sabiedriskās kārtības dēļ nedrīkstētu iznīcināt viņu tiesību atteikties liecināt pret sevi un tiesību klusēt būtību.
- (18) Tiesības neliecināt pret sevi un nesadarboties nebūtu jāattiecinā uz tādu materiālu izmantošanu kriminālprocesā, kuri varētu būt iegūti no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas, izmantojot likumīgus piespiedu līdzekļus, bet kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas gribas, piemēram, materiālus, kas iegūti saskaņā ar tiesas rīkojumu, materiālus, attiecībā uz kuriem ir spēkā juridiskas saistības tos glabāt un sniegt pēc pieprasījuma, [piemēram,] izelpas, asins un urīna paraugus un ķermeņa audu paraugus DNS analīzes veikšanai.
- (19) Tiesības klusēt ir nevainīguma prezumpcijas būtisks aspekts. Tām vajadzētu kalpot par aizsardzības līdzekli, lai persona neliecinātu pret sevi.
- (20) Tiesības neliecināt pret sevi un nesadarboties un tiesības klusēt būtu jāattiecinā uz nodarījuma, par kura izdarīšanu kāda persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, būtiskiem jautājumiem, nevis, piemēram, jautājumiem par aizdomās turētās vai apsūdzētas personas identifikāciju.
- (21) Tiesības uz taisnīgu tiesu ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatprincipiem. Minētās tiesības ir pamatā apsūdzētas personas tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā, un tās būtu jānodrošina visā Eiropas Savienībā.
- (22) Tomēr apsūdzētās personas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā nav absolūtas. Ar konkrētiem nosacījumiem apsūdzētā persona drīkst, skaidri paužot savu brīvu gribu vai klusējot, nepārsotami atteikties no minētajām tiesībām.
- (23) Ar konkrētiem skaidri definētiem nosacījumiem, kas nodrošina tiesību uz taisnīgu tiesu efektīvu ievērošanu, būtu jāparedz iespēja, ka tiesa, kurā tiek pieņemts nolēmums, ar kuru personu atzīst par vainīgu vai attaisno, notiek arī tad, ja aizdomās turētā vai apsūdzētā persona tajā nepiedalās.

- (24) Šai direktīvai nevajadzētu reglamentēt dalībvalsts tiesību aktos noteiktos veidus un metodes, tostarp procesuālās prasības, kas tiek izmantotas, lai sasniegtu noteiktos rezultātus attiecībā uz personas tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.
- (25) Apsverot, vai informācijas sniegšanas veids ir pietiekams, lai nodrošinātu, ka persona ir informēta par lietas izskatīšanu tiesā, vajadzības gadījumā īpašu uzmanību varētu pievērst arī attiecīgās personas centieniem saņemt tai adresēto informāciju.
- (26) ES tiesību aktu efektivitātes princips nosaka, ka dalībvalstis nodrošina pienācīgus un efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus gadījumā, ja tiek pārkāptas tiesības, kas personai piešķirtas ar Savienības tiesību aktiem. Ja tiek pārkāpts kāds no šajā direktīvā noteiktajiem principiem, efektīvam tiesiskās aizsardzības līdzeklim vajadzētu panākt, ciktāl iespējams, ka aizdomās turētā vai apsūdzētā persona tiek nostādīta tādā pašā stāvoklī, kādā tā būtu bijusi, ja aizskārums nebūtu noticis.
- (27) Lai pārraudzītu un izvērtētu šīs direktīvas efektivitāti, dalībvalstīm būtu jāvāc dati par to, kā tiek īstenotas šajā direktīvā noteiktās tiesības. Šādos datos būtu jāiekļauj dati, kurus reģistrē tiesībaizsardzības un tiesu iestādes attiecībā uz piemērotajiem aizsardzības līdzekļiem, ja ir pārkāpts šajā direktīvā noteikts nevainīguma prezumpcijas tiesību jebkurš aspekts un pārkāptas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.
- (28) Šī direktīva nostiprina pamattiesības un pamatprincipus, kas ietverti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, tostarp spīdzināšanas aizliegumu, necilvēcīgas un pazemojošas attieksmes aizliegumu, tiesības uz brīvību un drošību, tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, tiesības uz personas neaizskaramību, bērna tiesības, personu ar invaliditāti tiesības uz integrāciju, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un tiesības uz taisnīgu tiesu, nevainīguma prezumpciju un tiesības uz aizstāvību.
- (29) Tā kā direktīvā ir noteikti minimālie noteikumi, dalībvalstis var paplašināt direktīvā noteiktās tiesības, lai nodrošinātu augstāku aizsardzības līmeni. Šāds augstāks aizsardzības līmenis nedrīkstētu radīt šķērslī tiesas spriedumu savstarpējai atzīšanai, kuras veicināšanai paredzēti šie minimālie noteikumi. Aizsardzības līmenim nekad nevajadzētu būt zemākam par standartiem, kas noteikti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā vai Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, kā tas interpretēts Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā.
- (30) Ņemot vērā to, ka šīs direktīvas mērķi, proti, noteikt kopējus minimālos standartus attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas tiesību un tiesību piedalīties lietas izskatīšanā tiesā konkrētiem aspektiem kriminālprocesā, nevar pietiekami labi sasniegt atsevišķās dalībvalstīs, un to, ka tās mēroga un iedarbības dēļ šo mērķi var labāk sasniegt Savienības līmenī, Savienība var pieņemt pasākumus saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 5. pantā noteikto subsidiaritātes principu. Saskaņā ar minētajā pantā noteikto proporcionalitātes principu šajā direktīvā paredz vienīgi tos pasākumus, kas ir vajadzīgi minēto mērķu sasniegšanai.
- (31) [Saskaņā ar 3. pantu Protokolā (Nr. 21) par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kas pievienots Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību, minētās dalībvalstis ir paziņojušas, ka tās vēlas piedalīties šīs direktīvas pieņemšanā un piemērošanā] VAI [Saskaņā ar 1. un 2. pantu Protokolā (Nr. 21) par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kas pievienots Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību, un neskarot minētā

protokola 4. pantu, minētās dalībvalstis nepiedalās šīs direktīvas pieņemšanā, un tām šī direktīva nav saistoša un nav jāpiemēro]³⁵.

- (32) Saskaņā ar 1. un 2. pantu Protokolā (Nr. 22) par Dānijas nostāju, kas pievienots Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību, Dānija nepiedalās šīs direktīvas pieņemšanā, un Dānijai šī direktīva nav saistoša un nav jāpiemēro,

IR PIENĒMUŠI ŠO DIREKTĪVU.

1. NODAĻA

Priekšmets un darbības joma

1. pants *Priekšmets*

Ar šo direktīvu paredz minimālos noteikumus, kas attiecas uz

- a) nevainīguma prezumpcijas tiesību kriminālprocesā konkrētiem aspektiem;
- b) tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā.

2. pants *Darbības joma*

Šo direktīvu piemēro aizdomās turētām vai apsūdzētām fiziskām personām kriminālprocesā līdz brīdim, kamēr minētais process tiek pilnībā pabeigts.

2. NODAĻA

Tiesības uz nevainīguma prezumpciju

3. pants *Nevainīguma prezumpcija*

Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turēta vai apsūdzēta persona tiek uzskatīta par nevainīgu, kamēr viņas vaina tiek pierādīta saskaņā ar likumu.

4. pants *Publiskas norādes par vainu pirms notiesājoša spriedumu*

Dalībvalstis nodrošina, ka pirms galīgā notiesājošā sprieduma publisko iestāžu publiskos paziņojumos un oficiālos lēmumos aizdomās turētās vai apsūdzētās personas netiek minētas tā, it kā tās būtu notiesātas.

Dalībvalstis nodrošina, ka tiek veikti atbilstīgi pasākumi, ja šī prasība tiek pārkāpta.

5. pants *Pierādīšanas pienākums un nepieciešamo pierādījumu standarts*

1. Dalībvalstis nodrošina, ka pienākums pierādīt aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vainu ir apsūdzībai. Tas neskar tiesas, kura skata lietu, *ex officio* faktu noskaidrošanas pilnvaras.

³⁵ Šā direktīvas apsvēruma galīgā redakcija būs atkarīga no Apvienotās Karalistes un Īrijas nostājas, ko pieņems saskaņā ar protokola (Nr. 21) noteikumiem.

2. Dalībvalstis nodrošina, ka jebkurš pieņēmums, ar kuru pierādīšanas pienākums tiek pārlikts uz aizdomās turēto vai apsūdzēto personu, ir pietiekami svarīgs, lai attaisnotu atkāpšanos no minētā principa, un nav atspēkojams.

Lai atspēkotu šādu pieņēmumu, pietiek, ka aizstāvība sniedz pietiekamus pierādījumus, lai radītu pamatotas šaubas par aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vainu.

3. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turēto vai apsūdzēto personu attaisno, ja tiesa, kura skata lietu, izvērtē tās vainu un pastāv pamatotas šaubas par minētās personas vainu.

6. pants

Tiesības neliecināt pret sevi un nesadarboties

1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētai vai apsūdzētai personai jebkurā kriminālprocesā ir tiesības neliecināt pret sevi un nesadarboties.
2. Panta 1. punktā noteiktās tiesības nav attiecināmas uz to, ka kriminālprocesā izmanto materiālus, kuri varētu būt iegūti no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas, izmantojot likumīgus piespiedu līdzekļus, bet kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas gribas.
3. Tiesības neliecināt pret sevi vai tiesības nesadarboties nedrīkst izmantot pret aizdomās turēto vai apsūdzēto personu kriminālprocesa vēlākā stadijā, un šo tiesību izmantošanu neuzskata par faktu apstiprinājumu.
4. Jebkādi pierādījumi, kas iegūti, pārkāpjot šā panta noteikumus, netiek pieņemti, izņemot gadījumus, kad šādu pierādījumu izmantošana neietekmētu vispārējo procesa taisnīgumu.

7. pants

Tiesības klusēt

1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētām vai apsūdzētām personām ir tiesības klusēt, kad policija vai citas tiesībaizsardzības vai tiesu iestādes viņas noprātina par nodarījumu, par kura izdarīšanu viņas tur aizdomās vai apsūdz.
2. Dalībvalstis nekavējoties informē aizdomās turēto vai apsūdzēto personu par viņas tiesībām klusēt un paskaidro šo tiesību saturu un sekas, kādas iestājas, atsakoties no šīm tiesībām vai tās izmantojot.
3. Tiesības klusēt nedrīkst izmantot pret aizdomās turēto vai apsūdzēto personu kriminālprocesa vēlākā stadijā, un šo tiesību izmantošanu neuzskata par faktu apstiprinājumu.
4. Jebkādi pierādījumi, kas iegūti, pārkāpjot šā panta noteikumus, netiek pieņemti, izņemot gadījumus, kad šādu pierādījumu izmantošana neietekmētu vispārējo procesa taisnīgumu.

3. NODAĻA

Tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā

8. pants

Tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā

1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētām vai apsūdzētām personām ir tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.
 2. Dalībvalstis var paredzēt iespēju, saskaņā ar kuru tiesa, kura skata lietu, var lemt par vainu, aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai neesot klāt, ar nosacījumu, ka aizdomās turētā vai apsūdzētā persona:
 - a) vai nu savlaicīgi:
 - i) saņēma pavēsti un tādējādi tika informēta par tās lietas izskatīšanas plānoto dienu un vietu, vai ar citiem līdzekļiem saņēma oficiālu informāciju par minētās lietas izskatīšanas plānoto dienu un vietu tādā veidā, ka ir nepārprotami konstatēts, ka attiecīgā persona zināja par paredzēto lietas izskatīšanu;
 - un
 - ii) tika informēta par to, ka spriedums var tikt pieņemts aizmuguriski, ja viņa neieradīsies tiesā, vai arī
 - b) zinādama par paredzēto lietas izskatīšanu, bija pilnvarojusi attiecīgās personas vai valsts ieceltu juriskonsultu aizstāvēt viņu lietas izskatīšanā, un minētais juriskonsults patiešām aizstāvēja attiecīgo personu minētajā lietas izskatīšanā.
3. Ja 2. punkta nosacījumi nav izpildīti, dalībvalsts var veikt minētajā punktā paredzētā lēmuma izpildi, ja tā ir saņēmusi spriedumu un, būdama skaidri informēta par tiesībām uz lietas atkārtotu izskatīšanu vai pārsūdzību, kurā personai ir tiesības piedalīties un kura dod iespēju no jauna noteikt lietas faktus, tostarp jaunu pierādījumu pārbaudi, un kuras rezultātā sākotnējo lēmumu var atcelt, attiecīgā persona:
 - a) ir skaidri paziņojusi, ka neapstrīd nolēmumu
 - vai
 - b) saprātīgā laikposmā nav lūgusi lietas atkārtotu izskatīšanu vai pārsūdzību.

9. pants

Tiesības uz lietas atkārtotu izskatīšanu

Dalībvalstis nodrošina, ka gadījumos, kad aizdomās turētā vai apsūdzētā persona nav piedalījies klātienē lietas izskatīšanā tiesā, kā minēts 8. panta 1. punktā, un nav izpildīti 8. panta 2. un 3. punkta nosacījumi, attiecīgajai personai ir tiesības uz jaunu tiesas procesu, kurā personai ir tiesības piedalīties klātienē un kurā dod iespēju no jauna noteikt lietas faktus, tostarp pārbaudīt jaunus pierādījumus, un kuras rezultātā sākotnējo lēmumu varētu atcelt.

4. NODAĻA

Vispārīgie un nobeiguma noteikumi

10. pants

Tiesiskās aizsardzības līdzekļi

1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām būtu efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, kas noteiktas saskaņā ar šo direktīvu.
2. Nolūkā saglabāt tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību, tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, ciktāl iespējams, aizdomās turētā vai apsūdzētā persona jānostāda tādā pašā stāvoklī, kādā tā būtu bijusi, ja aizskārums nebūtu noticis.

11. pants

Datu vākšana

Dalībvalstis līdz [...] un pēc tam reizi trijos gados nosūta Komisijai datus par to, kā tiek īstenotas tiesības saskaņā ar šo direktīvu.

12. pants

Noteikumu stingrības nemazināšanas klauzula

Nekas šajā direktīvā nav interpretējams kā tāds, kas ierobežo vai atkāpjas no jebkurām tiesībām un procesuālajām garantijām, kuras ir nodrošinātas Eiropas Savienības Pamattiesību hartā, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, vai citos atbilstošos starptautisko tiesību aktu vai jebkuras dalībvalsts tiesību aktu noteikumos, kas nosaka augstāku aizsardzības līmeni.

13. pants

Transponēšana

1. Dalībvalstīs stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības līdz [18 mēneši pēc šīs direktīvas publicēšanas]. Dalībvalstis par to tūlīt informē Komisiju.
Kad dalībvalstis pieņem minētos noteikumus, tajos ietver atsauci uz šo direktīvu, vai arī šādu atsauci pievieno to oficiālajai publikācijai. Dalībvalstis nosaka paņēmienus, kā izdarāma šāda atsauce.
2. Dalībvalstis dara Komisijai zināmus to tiesību aktu galvenos noteikumus, ko tās pieņem jomā, uz kuru attiecas šī direktīva.

14. pants

Stāšanās spēkā

Šī direktīva stājas spēkā divdesmitajā dienā pēc tās publicēšanas *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī*.

15. pants

Adresāti

Šī direktīva ir adresēta dalībvalstīm saskaņā ar Līgumiem.

Briselē,

*Eiropas Parlamenta vārdā —
priekšsēdētājs*

*Padomes vārdā —
priekšsēdētājs*